Valiokunnan mietintö SiVM 4/2026 vp─ HE 169/2025 vp

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle arkistointilaiksi ja laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle arkistointilaiksi ja laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta (HE 169/2025 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- hallitussihteeri Jussi Sallila, opetus- ja kulttuuriministeriö
- arkistopäällikkö Jari Suutari, eduskunnan kanslia
- yksikönpäällikkö Anne-Kaarina Niemi, valtioneuvoston kanslia
- hallitusneuvos Päivi Pietarinen, valtioneuvoston kanslia
- erityisasiantuntija Anu Polojärvi, oikeusministeriö
- tietohallintoneuvos Tommi Oikarinen, valtiovarainministeriö
- erityisasiantuntija Anna Sandberg, sosiaali- ja terveysministeriö
- arkistopäällikkö Piia Kaikkonen, Kansaneläkelaitos
- hallintojohtaja Immo Aakkula, Kansallisarkisto
- yliopistonlehtori Pekka Henttonen, Tampereen yliopisto
- erityisasiantuntija Hanna Menna, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- erityisasiantuntija Heli Hänninen, Suomen Kuntaliitto
- hallintopäällikkö John Eriksson, Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- varamaaneuvos, opetus- ja kulttuuriministeri Annika Hambrudd, Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- koulutus- ja kulttuuriosaston johtaja Niklas Stenbäck, Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- maakunta-arkistonhoitaja Åke Söderlund, Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- hallituksen puheenjohtaja Tuula Linna, Suomalainen Tiedeakatemia ry
- toiminnanjohtaja Sanna Marttinen, Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet
- puheenjohtaja Riku Keski-Rauska, Yksityiset keskusarkistot ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- saamelaiskäräjät
- tietosuojavaltuutetun toimisto
- Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Valmis
5.0

- FUN Suomen yliopistokirjastojen verkosto
- Itä-Suomen yliopisto
- Tampereen ammattikorkeakoulu
- Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- Espoon kaupunki
- Etelä-Karjalan liitto
- Helsingin kaupunki
- HUS-yhtymä
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Arkistoyhdistys ry
- Kunnallisarkistoyhdistys ry
- Suomen Historiallinen Seura ry
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- Tieteentekijöiden liitto ry
- professori Veli-Pekka Viljanen

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi arkistointilaki, jolla kumottaisiin voimassa oleva arkistolaki. Esityksessä ehdotetaan lisäksi muutettavaksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettua lakia.

Arkistointilaissa säädettäisiin kulttuuriperintöön kuuluvien viranomaisten asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistoinnista. Esityksen keskeisenä tavoitteena on digitaalisen arkistoinnin edistäminen julkishallinnossa ja digitaalisen tiedonhallinnan muutosten huomioiminen arkistoinnissa. Lain soveltamisala ja keskeiset määritelmät yhteensovitettaisiin viranomaisen asiakirjojen julkisuudesta annetun lain ja julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain kanssa. Lailla selkeytettäisiin myös tietosuojalainsäädännön soveltamista yleisen edun mukaisessa arkistointitarkoituksessa tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn.

Arkistointi käsittää asiakirjojen ja tietoaineistojen yleisen edun mukaisen arkistollisen arvon määrittämiseen, niiden turvalliseen tuleville sukupolville säilyttämiseen sekä saatavuuden ja käytettävyyden varmistamiseen liittyvät toimenpiteet. Arkistoitavien asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistollisen arvon määrittämistä koskevista perusteista ja menettelystä säädettäisiin lain tasolla. Lain säännökset mahdollistaisivat sähköisten tietoaineistojen arkistoon siirtojen laajan käyttöönoton. Laissa säädettäisiin viranomaisten vastuulla olevien arkistointiin liittyen toimenpiteiden kannalta tarpeellisesta Kansallisarkiston määräyksenantovallasta.

Ehdotetulla lailla mahdollistettaisiin geneettisiä tietoja sisältävien viranomaisten asiakirjojen ja tietoaineistojen käsittely arkistointitarkoituksesssa kansallisen tietosuojalain rajoituksista poiketen.

Lain yksityisiä arkistoaineistoja koskeva sääntely perustuisi pääosin voimassa olevaan sääntelyyn, eikä sillä muutettaisi Kansallisarkiston asemaa suhteessa muihin yksityisiä arkistoaineistoja säilyttäviin toimijoihin.

Laissa säädettäisiin Kansallisarkiston hallussa ja määräysvallassa olevien arkistoitujen asiakirjojen ja tietoaineistojen saatavuuden ja turvallisen käytön varmistamisesta. Kyseiset asiakirjat ja tietoaineistot muodostaisivat ehdotetun lain mukaan kansallisen arkistotietovarannon. Laki mahdollistaisi arkistoitavien asiakirjojen ja tietoaineistojen siirtämisen kansalliseen arkistotietovarantoon julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain mukaisen asiakirjojen ja tietoaineistojen säilytysajan kuluessa.

Julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettuun lakiin esitetään teknisiä, ehdotetun arkistointilain säännöksiin liittyviä muutoksia tiedonhallintaa koskevan sääntelykokonaisuuden selkeyttämiseksi.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Esityksen lähtökohdat ja tavoitteet

Hallituksen esityksessä ehdotetaan annettavaksi uusi arkistointilaki nykyisen arkistolain tilalle. Esityksessä on pyritty saattamaan arkistotoimen sääntely vastaamaan sen tämänhetkistä toimintaympäristöä. Lakiehdotuksen tavoitteena on myös yhdenmukaistaa arkistolainsäädäntö asiakirjojen julkisuutta, tiedonhallintaa ja tietosuojaa koskevan lainsäädännön kanssa.

Valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa esitykseen on suhtauduttu myönteisesti. Muutokset tukevat nykylainsäädäntöä paremmin arkistoinnin integroimista osaksi tiedonhallintaa ja digitalisaatiota.

Valiokunnan näkemyksen mukaan arkistointilainsäädännön kokonaisuudistus on välttämätöntä toimivan ja tehokkaan arkistoinnin varmistamiseksi digitaalisessa toimintaympäristössä, jossa arkistoinnista on tullut datan hallintaa. Lakiehdotus mahdollistaa koko julkisen hallinnon yhteisen tietovarannon (kansallinen arkistotietovaranto), jossa tiedot säilyvät varmasti ja kustannustehokkaasti ja josta ne saadaan nopeasti ja kattavasti yhteiskunnan käyttöön.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomioin ja mietinnön yksityiskohtaisista perusteluista ilmenevin muutosesityksin.

Esityksen suhde muuhun lainsäädäntöön

Esitetyllä lainsäädännöllä pyritään selkeyttämään arkistointisäännösten soveltamisalaa ja suhdetta muuhun lainsäädäntöön, erityisesti julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettuun lakiin (jälj. tiedonhallintalaki), viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (jälj. julkisuuslaki) ja tietosuojalainsäädäntöön. Arkistointilain tarkoituksena on myös täsmentää julkisen hallinnon toimijoiden arkistointivelvoitteita sekä Kansallisarkiston toimivaltaa antaa

tarkempia arkistointia koskevia määräyksiä. Ehdotuksen tavoitteena on kuitenkin säilyttää useat voimassa olevan lain perusratkaisut ennallaan.

Lakiesityksen suhde tiedonhallintalakiin. Hallituksen esityksessä on ehdotettu tehtäväksi tiedonhallintalakiin vain arkistointilain säätämisen edellyttämät muutokset. Arkistointi on esityksessä pidetty kiinteänä osana tiedonhallintaa, mutta näistä kahdesta asiasta säädetään eri laeissa ja ne ovat siten lakiteknisesti toisistaan erillään. Asiantuntijalausunnoissa on katsottu, että edellä todettu voi aiheuttaa lainsäädännön muutostarpeiden kertautumista arkistointilainsäädäntöön tiedonhallinnan ympäristön muutoksissa ja säännösten tulkintavaikeuksia sekä vaikeuttaa tiedon elinkaaren hallintaa. Yhdeksi ratkaisukeinoksi on ehdotettu, että arkistoinnista ja tiedonhallinnasta säädettäisiin samassa laissa.

Valiokunta toteaa, että viranomaisten tiedonhallinnasta ja arkistoinnista samassa laissa säätämisellä voi olla mahdollista ratkaista joitakin erilliseen sääntelyyn liittyviä ongelmia. Erillisen sääntelyn haaste on tunnistettu hallituksen esityksessä (jakso 5.1) tuoden esille säädösteknisiä haasteita, joita arkistointilakiehdotuksen sisällön liittämisestä nykyiseen tiedonhallintalakiin aiheutuisi. Mahdollisen kokonaisuudistuksen toteuttamisen edellytyksiä arvioitaessa tulee ottaa huomioon muun muassa, että tiedonhallintalakia koskevan hallituksen esityksen taustalla olevat tulkinnat yleisen tietosuojalainsäädännön kansalliselle lainsäädännölle asettamista reunaehdoista poikkeavat käsiteltävänä olevasta hallituksen esityksestä.

Lakiesityksen suhde julkisuuslakiin. Asiantuntijalausunnossa on todettu, että esityksestä ei ilmene, vastaako siinä omaksuttu arkistoinnin käsite (ehdotetun arkistointilain 2 §) julkisuuslaissa käytettyä vastaavaa käsitettä. Lausunnossa on kiinnitetty huomiota myös tarpeeseen varmistua siitä, ettei ehdotetuilla muutoksilla kavenneta julkisuusperiaatetta.

Valiokunta asiantuntijalausuntoon viitaten toteaa, että ehdotetussa 2 §:ssä arkistoinnin määritelmä rajoittuu arkistoinnin sisältöön käsillä olevan lakiehdotuksen näkökulmasta. Se on luonteeltaan yleinen, eikä sen voida katsoa sellaisenaan kaventavan julkisuusperiaatteen soveltamista. Arkistointilakiin sisällytettävällä arkistoinnin määritelmällä ei voida kaventaa julkisuuslain soveltamisalaa eikä siten myöskään julkisuusperiaatetta suhteessa julkisuuslain sääntelyyn.

Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että arkistointilakiesityksen 5 §:n 4 momentti, jonka mukaan arkistointilain 2 lukua sovelletaan lainsäädäntö- tai hallitusvaltaa käyttävän elimen asiakirjoihin, on epäselvä julkisuuslain 5 §:n 4 momentin soveltamisen kanssa. Viimeksi mainitussa momentissa säädetään, että julkisuuslakia sovelletaan viranomaisen sisäistä työskentelyä varten laadittuihin asiakirjoihin vain, jos ne sisältävät sellaisia tietoja, että ne on arkistolainsäädännön mukaan liitettävä arkistoon. Jos asiakirjat kuitenkin liitetään arkistoon, viranomainen voi määrätä, että tietoja niistä saa antaa vain viranomaisen luvalla.

Valiokunta ehdottaa yksityiskohtaisissa perusteluissa ehdotetun arkistolain 5 §:n muuttamista siten, että siinä otetaan huomioon valtioneuvoston kansliasta annettuun lakiin (175/2003) 15.3.2026 voimaan tulleet muutokset. Valtioneuvostosta annetun lain uuden 26 a §:n 1 momentin mukaan hallituksen arkistoon tallennetaan sellaisia ministereiden, ministerin toimikaudeksi nimitettyjen valtiosihteereiden ja ministereiden erityisavustajien tehtävien hoidossa laadittuja tai

vastaanotettuja asiakirjoja sekä ministerityöryhmiin ja hallituksen neuvotteluihin liittyviä asiakirjoja, jotka eivät ole viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) tarkoitettuja viranomaisen asiakirjoja tai joihin ei mainitun lain perusteella sovelleta viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia mutta joilla arvioidaan olevan historiallista ja tutkimuksellista arvoa.

Valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa on kiinnitetty huomiota ehdotetun arkistointilain 18 §:ään sisältyviin palvelujen maksullisuutta ja tiedon antamista koskeviin säännöksiin. Pykälän 1 momentin mukaan Kansallisarkisto voi periä arkistotietovarantoon sisältyvän sähköisen julkisen asiakirjan sähköisestä antamisesta maksuja julkisuuslain 34 §:n 1 momentista poiketen.

Valiokunta hallituksen esityksessä (s. 73—74) selostettuun yhtyen toteaa, että säätäminen Kansallisarkiston mahdollisuudesta periä maksuja julkisuuslaissa säädetystä poiketen on perusteltua, koska analogisen aineiston ohella myös sähköisesti arkistoitujen asiakirjojen identifiointi, poiminta ja antaminen sähköpostilla vaativat työtä ja aiheuttavat kustannuksia. Tietopyyntöjen kohteena oleviin arkistoituihin sähköisiin asiakirjoihin on harvoin käytössä yhtä hyviä hakumenetelmiä kuin viranomaisissa oleviin sähköisiin asiakirjoihin. Kun asiakirjoja käsitellään muualla kuin alkuperäisessä tietojärjestelmässä, niiden käytettävyys voi heiketä merkittävästikin, jolloin tietopyynnön kohteena olevien arkistoitujen sähköisten asiakirjojen yksilöinti edellyttää useasti sähköisten asiakirjojen selailua ja haarukointia eli rajaamista tiedonhaun kokeiluja varten.

Ehdotetun 18 §:n säännöksen soveltamisessa tulee huomioida julkisuuslain 34 §:n 1 momentin jälkeiset momentit. Pykälän 2 momentissa säädetään maksun perimisestä silloin, kun viranomaiselta on pyydetty asiakirjaa, joka ei julkisuuslain 13 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ole yksilöitävissä ja löydettävissä viranomaisen julkisuuslain mukaisesti pitämästä asiakirjarekisteristä siinä käytettävän asiakirjaluokittelun eikä asiakirjan tunnisteen avulla taikka sähköisesti ylläpidetystä rekisteristä sen hakutoimintojen avulla. Tällainen Kansallisarkiston työpanos ei lähtökohtaisesti koske tapauksia, joissa aineisto halutaan takaisin tutkimuskäyttöön alkuperäisessä tutkimuslaitoksessa.

Valiokunta toteaa, että ehdotetun 18 §:n mukainen maksullisuus koskee vain sähköistä palvelua. Tilatun arkistoyksikön nähtäville saaminen Kansallisarkiston tutkijasaliin on maksutonta. Palvelussa noudatetaan julkisuuslain toimitusaikaa koskevia säännöksiä. Pyydetty aineisto tulee toimittaa yleensä viimeistään seuraavan päivän aikana, jos kyse on julkisesta arkistoyksiköstä.

Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille, että suuria datamääriä sisältävän tietoaineiston läpikäyminen manuaalisesti voi aiheuttaa vaikeuksia suoriutua tiedon antamisesta 18 §:n 2 momentissa säädetyssä tavanomaista suurempaa työmäärää koskevassa kahden kuukauden määräajassa. Eräässä toisessa asiantuntijalausunnossa on puolestaan katsottu, että mainitun säännösehdotuksen mukaiset kuukauden ja kahden kuukauden pituiset enimmäismääräajat ovat ongelmallisia säännökseen sisältyvän tietopyyntöä koskevan viivytyksettömän käsittelyn vaatimuksen kanssa.

Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että ehdotetun 18 §:n 2 momentin julkisuuslain sääntelyä pitempi vastausaika voi olla ongelmallista, mutta arkistoitujen

tietoaineistojen käyttöä ehdotettua laajemmin rajoittavaa sääntelyä ei ole kuitenkaan perusteltua sisällyttää arkistointilakiin, vaan asiaa on syytä arvioida julkisuuslain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Valiokunta puoltaa aineiston toimittamisen määräaikoja koskevia säännöksiä ja hallituksen esitykseen (s. 74) viitaten kiinnittää huomiota siihen, että ehdotettu 18 §:n 2 momentti vastaa pääosin voimassa olevan arkistolain 21 b §:n 2 momenttia. Esityksessä siihen ehdotetaan lisättäväksi viivytyksettömyyden vaatimus, joka tarkoittaa, että Kansallisarkiston tulee antaa tieto mahdollisimman pian pyynnön saapumisesta lukien.

Lakiesityksen suhde tietosuojalainsäädäntöön. Asiantuntijalausunnoissa esitetyn näkemyksen mukaan ehdotetun arkistointilain tietosuojarooleja on tarpeen täsmentää. Huomiot ovat koskeneet esimerkiksi henkilötietojen käsittelyä alkuperäiseen käyttötarkoitukseen asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistoimisen jälkeen koskien sekä viranomaisten omaa arkistointitarkoituksessa tapahtuvaa säilytystä että kansalliseen arkistotietovarantoon siirrettäviä aineistoja ehdotetun arkistointilain 15 §:n mukaiset arkistokopiot mukaan lukien.

Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että viranomaisen ja tiedonhallintayksikön tietosuojarooleista arkistointitarkoituksessa tapahtuvassa henkilötietojen käsittelyssä ei ole perusteltua säätää täsmällisemmin arkistointilaissa. On huomattava, että esimerkiksi ehdotetun lain 4 §:n 3 momentin mukaan hyvinvointialueen ja hyvinvointiyhtymän viranomaisten sekä kunnallisten viranomaisten osalta lain 11, 12 ja 14 §:ssä ja 15 §:n 2 momentissa viranomaiselle säädetyt oikeudet ja tehtävät kuuluvat tiedonhallintayksiköille. Niiden järjestämisestä ja hoitamisesta ei ehdoteta säädettäväksi arkistointilaissa (ks. HE, s. 52). Saadussa selvityksessä on tuotu esille, että tietosuojaroolien epäselvyyden taustalla on osin tietosuoja-asetuksen monimutkainen sääntely ja asetusta täydentävä kansallinen lainsäädäntö. Näihin liittyvät ongelmat on perusteltua ratkaista tietosuojalainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Valiokunta kuitenkin ehdottaa yksityiskohtaisissa perusteluissa, että ehdotetun arkistointilain 22 §:ää tarkennetaan siten, että se koskee myös tiedonhallintayksiköitä.

Asiantuntijalausunnossa on kiinnitetty huomiota siihen, että hallituksen esityksessä ei ole riittävästi huomioitu tietosuoja-asetuksen 10 artiklan mukaisia henkilötietojen käsittelemisen perusteita. Valiokunta ehdottaa yksityiskohtaisissa perusteluissa arkistointilakiehdotukseen (11 ja 19 §) tehtäväksi muutokset, joilla nimenomaisesti mahdollistetaan arkistointitarkoituksessa tapahtuva tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa tarkoitettujen tietojen käsittely sekä selkeytetään sääntelyä eräiltä muilta osin.

Arkistoidun aineiston tutkimuksellinen hyödyntäminen

Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille Kansallisarkiston lakisääteinen velvollisuus edistää tutkimusta ja siihen liittyen tutkijoiden huoli siitä, että tällä hetkellä arkistoaineistojen digitoinnin vaatima työmäärä vaikeuttaa ja hidastaa muun muassa useiden historiallisten aineistojen ja vanhempien aikojen tutkimusta.

Valiokunta saamansa selvityksen perusteella katsoo, että arkistointitehtävien vaatiman osaamisen ja resursoinnin tarve ei sinänsä muutu ehdotetun lain myötä, koska ehdotuksen tavoitteena on säilyttää useat voimassa olevan lain perusratkaisut ennallaan.

Ehdotetun arkistointilain 7 § velvoittaa arkistoinnin suunnitteluun. Viranomaisen on muodostettava tietoaineistonsa siten, että niiden sisältämien asiakirjojen ja tietojen säilyvyys ja käytettävyys arkistointitarkoituksessa voidaan varmistaa. Viranomaisen tulee osana arkistoinnin suunnittelua huolehtia myös siitä, että sen asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistollinen arvo arvioidaan. Ehdotetun arkistointilain 8 §:n mukaan viranomaisen asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistollisen arvon määrittämisen tulee perustua tutkimuksellisiin tarpeisiin. Arvonmääritys on Kansallisarkiston mukaisten arkistointipäätösten (9 ja 10 §) perusteena.

Asiantuntijalausunnossa on katsottu tarpeelliseksi selventää, ettei 18 §:n 2 momentti koske asiakirjatilauksia ja että Kansallisarkiston on järjestettävä toimipaikoissaan mahdollisuus arkistotietovarantoon sisältyvien aineistojen tarkasteluun säännöllisesti. Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten toteaa, että sekä asiakirjatilaus tutkijasaliin että tietopyyntö asiakirjasta ovat julkisuuslaissa säänneltyjä tietopyyntöjä, joten niistä ei ole tarkoituksenmukaista säätää arkistointilaissa.

Asiantuntijalausunnossa on tuotu esille huoli Kansallisarkiston toimipaikkojen sulkemisesta ja siirtymisestä digitaaliseen asiakaspalveluun sekä siitä, että arkistointilaissa ei ole huomioitu kulttuuriperinnön turvaamista poikkeusoloissa ja niihin varautumisessa. Valiokunta toteaa, että käsillä olevaan hallituksen esitykseen ei sisälly Kansallisarkiston toimipaikkojen sijaintia ja määrää koskevia säännösesityksiä. Kansallisarkiston muista kuin asetuksella säädetyistä toimipaikoista ja niiden sijoittamisesta päättää Kansallisarkisto sitä koskevan lain (509/2025) 3 §:n nojalla. Varautumista koskevaa erityissääntelyä kulttuuriperinnön turvaamisesta ei ole tarkoituksenmukaista sisällyttää arkistointilakiin, koska siitä säädetään Kansallisarkiston osalta opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastoista annetussa laissa (507/2025).

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että digitaalisen arkistoinnin edistäminen on hallituksen esityksen yksi keskeinen tavoite. Kuten esityksessä (s. 3 ja 7) on todettu, julkisen sektorin digitalisaatio, tiedonhallinnan muuttuneet käytännöt ja keskeiset lainsäädäntöuudistukset edellyttävät arkistolainsäädännön uudistamista. Tiedonhallinta sähköistyy ja asiakirjoja digitoidaan, joten myös arkistoinnin tulee digitalisoitua. Hallituksen esityksessä on tuotu esille myös, että arkistoinnin digitalisointi tukee myös tutkimuksen muuttuvia tarpeita, sillä arkistolähteiden tutkimuksessa hyödynnetään nykyisin pääasiassa sähköistä aineistoa (s. 7, 32—33).

Aineiston digitoimisen vaatimuksista ehdotetaan säädettäväksi arkistointilain 12 §:ssä, johon sisältyy muun muassa vaatimus huolehtia asiakirjan sisällön säilymisestä. Hallituksen esityksessä (s. 8) on selostettu myös digitaalisten palvelujen tarjoamiselle muussa lainsäädännössä asetettuja vaatimuksia sähköisten palvelujen tietoturvallisuuden, yhteensopivuuden ja saavutettavuuden turvaamista varten.

Esityksen (s. 21) mukaan Kansallisarkisto ei jatkossa arvioi asiakirja- tai toimijakohtaisesti asiakirjojen mahdollista kulttuurihistoriallista arvoa, jonka perusteella ne tulisi säilyttää analogisessa muodossa digitoinnin jälkeen. Tämän arvion tekeminen kuuluu asiakirjaa digitoivalle viranomaiselle. Kansallisarkisto voi kuitenkin antaa ohjeistusta asiakirjojen kulttuurihistoriallisen arvon arvioimiseksi.

Valiokunta pitää Kansallisarkiston aineiston digitalisoimista tärkeänä. Digitaalisen toiminnan sekä aineistojen nykyistä nopeampi ja laajempi siirtyminen keskitettyyn Kansalliseen arkistotietovarantoon paitsi säästää viranomaisten säilytys- ja tiedonhallintakustannuksia myös parantaa aineistojen saatavuutta tutkimukseen ja muihin yhteiskunnallisiin käyttötarkoituksiin. Keskeinen osa ehdotusta on tietoturvallista käyttöympäristöä ja katseluyhteyttä koskeva sääntely, jolla pyritään varmistamaan Kansalliseen arkistotietovarantoon kuuluvien tietojen laaja digitaalinen käyttömahdollisuus. Tällä hetkellä Kansallisarkisto voi antaa verkon yli käyttöoikeuden vain julkisiin tietoihin. Lisäksi on huomattava henkilötietojen suojaa koskeva sääntely, joka henkilötiedon laajan määritelmän vuoksi koskee hyvin suurta osaa uudemmasta tietoaineistosta.

Digitalisointia koskeva uudistus on tarpeellinen tutkimuksen ja aineistojen muun käytön ajasta ja paikasta riippumattoman hyödyntämisen mahdollistamiseksi. Valiokunta pitää tärkeänä, että arkistoinnin toteuttamisessa ja Kansallisarkiston palveluissa huolehditaan siitä, että ne ovat muun muassa tutkijoiden tarpeiden kannalta riittävät. Analogista aineistoa tulee olla käytettävissä silloin, kun sitä ei ole vielä saatavilla sähköisessä muodossa.

Tieto- ja kyberturvallisuus arkistoinnissa

Asiantuntijalausunnoissa on kiinnitetty huomiota arkistointijärjestelmien tietoturvaan ja kyberturvallisuuteen sekä siihen, että hallituksen esityksessä ei ole juurikaan arvioitu nykyisten pitkäaikaissäilytystä (PAS) koskevien ratkaisujen luotettavuutta ja pysyvyyttä.

Valiokunta saadun selvityksen perusteella ja hallituksen esitykseen (s. 28) viitaten toteaa, että Kansallisarkistossa hyödynnetään jatkossakin pitkäaikaissäilytysratkaisuna CSC:n tarjoamaa Kulttuuriperintö-PAS-palvelua. Hallituksen esitys laiksi CSC — Tieteen tietotekniikan keskus Oy -nimisen osakeyhtiön sidosyksikköaseman edellytyksistä, sen omistaman tutkimusinfrastruktuurin yhteiskäytöstä sekä varautumisvelvollisuudesta on parhaillaan käsiteltävänä sivistysvaliokunnassa mietinnön antamista varten.

Ehdotettu sääntely Ahvenanmaan näkökulmasta

Ahvenanmaan maakunnan hallituksen asiantuntijalausunnoissa on kiinnitetty huomiota ehdotetun arkistointilain 4 §:n 2 momentin perusteluissa (s. 51) esitettyyn toteamukseen Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 30 §:n 17 kohdan tulkinnanvaraisuudesta. Säännöksen mukaan maakunnassa toimivilta valtion viranomaisilta peräisin oleva arkistoaineisto voidaan siirtää pois maakunnasta vain maakunnan hallituksen kanssa käytyjen neuvottelujen jälkeen. Ahvenanmaan maakunnan hallituksen antaman lausunnon mukaan sillä on oikeus osallistua valtion viranomaisten toimintaa Ahvenanmaalla koskevan asiakirjahallinnon ja arkistotoimen ohjaukseen.

Saadussa selvityksessä on tuotu esille, että neuvotteluvelvollisuus ei luo perustetta jaetulle ohjaustoimivallalle. Myös valiokunnan saaman asiantuntijalausunnon mukaan ehdotettu arkistointilain 4 §:n 2 momentin sääntely vastaa Ahvenanmaan itsehallintolaissa tehtyä jakoa valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövallan välillä. Valiokunta edellyttää, että

ehdotetun lainsäädännön soveltamisen toimivuutta Ahvenanmaalla toimiviin viranomaisiin seurataan. *(Valiokunnan lausumaehdotus.)*

Lopuksi

Valiokunta eräissä asiantuntijalausunnoissa esille tuoduin tavoin pitää tärkeänä huolehtia viranomaisten riittävästä osaamisesta ja arkistoinnin resursoinnista. Vaikka esityksen tavoitteena on säilyttää useat voimassa olevan lain perusratkaisut ennallaan, uutta tiedonhallinnan ja tutkimuksellisten tarpeiden osaamista tarvitaan esimerkiksi arkistoinnin suunnittelua ja arkistoitavaksi tarkoitetun aineiston arvonmääritystä koskevien velvoitteiden täyttämiseksi. Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi ehdotetun arkistointilain yhteensovittaminen muun lainsäädännön kanssa edellyttää myös selkeää, riittävää ja ajantasaista ohjeistusta. Ohjeistusta tulee kohdistaa arkistointilakia soveltavien toimijoiden lisäksi arkistossa olevaa aineistoa tarvitseville ja hyödyntäville tutkijoille ja yleisemminkin kansalaisille.

Valiokunta edellyttää, että ehdotetun lainsäädännön toimivuutta seurataan ja että mahdollisten havaittujen epäkohtien korjaamistoimiin ryhdytään viipymättä. *(Valiokunnan lausumaehdotus.)*

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Arkistointilaki

5 §. Lain soveltaminen lainsäädäntö- tai hallitusvaltaa käyttävien elinten ja niiden yhteydessä toimivien viranomaisten toimintaan. Valiokunta ehdottaa, että pykälää muutetaan siten, että siinä huomioidaan valtioneuvostosta annettuun lakiin lailla (150/2026) lisätyt ja 15.3.2026 voimaan tulleet säännökset hallituksen arkistoon tallennettavista asiakirjoista. Muutosehdotuksen tarkoituksena on lisätä pykälään informatiiviset viittaukset, joilla selkeytetään pykälän suhdetta valtioneuvostosta annettuun lakiin, joka on arkistointilakiin nähden erityislain asemassa. Valtioneuvostosta annetun lainmuutoksen tultua voimaan hallituksen esityksen 5 §:n 3 ja 4 momentin säännöskohtaisia perusteluja sisällöllisesti vastaavat säännökset on syytä muotoilla selkeämmin ja tarkkarajaisemmin.

Valiokunta ehdottaa, että pykälän 3 momenttiin lisätään toinen virke, jonka mukaan hallituksen arkistoon tallennettavista asiakirjoista säädetään valtioneuvostosta annetussa laissa ja että pykälän 4 momentin sanamuoto muutetaan siten, että sitä, mitä 2 luvussa säädetään viranomaisen asiakirjasta, sovelletaan myös eduskunnalle sen tehtävien johdosta saapuneisiin ja sen toiminnan yhteydessä laadittuihin asiakirjoihin sekä valtioneuvostosta annetun lain 26 a §:n 1 momentissa tarkoitettuihin asiakirjoihin.

7 §. Arkistoinnin suunnittelu. Valiokunta saadussa selvityksessä esille tuotuun viitaten toteaa, että pykälän momenttien järjestystä on tarpeen muuttaa säännöksen selkeyttämiseksi. Pykälän 2 momentissa kuvataan, miten viranomaisen on suunniteltava asiakirjojensa ja tietoaineistojensa arkistointi, ja 1 momentissa puolestaan sitä, mistä viranomaisen tulee osana arkistoinnin suunnittelua huolehtia. Valiokunta ehdottaa, että momenttien keskinäinen järjestys muutetaan

siten, että 1 ja 2 momentti sijoitetaan toisinpäin ja 3 momenttiin sisältyvä viittaus kohdistetaan 2 momentin sijasta 1 momenttiin.

11 §. Arkistoitavia asiakirjoja ja tietoaineistoja koskevat tiedonhallinnan toimenpiteet.

Pykälän 2 momentin mukaan sen lisäksi, mitä tietosuojalain (1050/2018) 6 §:n 1 momentissa säädetään, tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 13 kohdassa tarkoitettuja geneettisiä tietoja sisältäviin arkistoitaviin asiakirjoihin ja tietoaineistoihin. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan (s. 66) pykälässä hyödynnetään tietosuoja-asetuksen kansallista liikkumavaraa ja vahvistetaan kansalliset säännöt yleisen edun mukaiselle arkistoinnille. Perustelujen mukaan asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistointiin sovelletaan myös tietosuojalain 32 §:n ja tietosuoja-asetuksen 89 artiklan säännöksiä.

Asiantuntijalausunnossa on kiinnitetty huomiota siihen, että tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 8 kohdassa säädetään tutkimus- ja kulttuuriperintöaineistojen käsittelemisestä yleishyödyllisessä arkistointitarkoituksessa, joka tietosuojalain esitöiden (HE 9/2018 vp, s. 91) mukaan on suppeampi käsite kuin yleisen edun mukainen arkistointitarkoitus. Hallituksen esityksestä jää epäselväksi, onko siinä ollut tarkoitus ehdottaa, että muiden kuin geneettisten erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvien tietojen osalta sovellettaisiin tietosuojalain 6 §:n sääntelyä.

Valiokunta asiantuntijalausuntoon ja saamaansa selvitykseen viitaten kiinnittää huomiota myös siihen, että arkistointilakiesityksen 8 §:ää lukuun ottamatta esityksessä ei ehdoteta säädettäväksi tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa tarkoitettuja rikostuomioita ja rikoksia tai niihin liittyviä turvaamistoimia koskevien henkilötietojen käsittelemisen perusteesta arkistointia varten. Tietosuojalain 7 §:n 1 momentin 2 kohdassa sallittu tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa tarkoitettujen tietojen käsittely historiallista ja myös muuta tieteellistä tutkimusta varten on vaikeasti toteutettavissa, ellei tietoja arkistoida. Kyseisten tietojen arkistoinnista ei ole säädetty tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain jälkeen säädetyssä lainsäädännössä. Käsittely arkistointitarkoituksessa on tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa edellyttämällä tavalla sallittu nykyään arkistolain mukaisesti, mutta tietosuojalain 6 §:n 2 momentin säännös suojatoimista ei tule sovellettavaksi.

Valiokunta asiantuntijalausuntoon ja saamaansa selvitykseen viitaten pitää perusteltuna, että tietosuojalain 6 §:n poikkeusperusteisiin viittaamisen sijasta pykälässä säädetään mahdollisuudesta käsitellä erityisten henkilötietoryhmien ja rikoksia koskevia tietoja suoraan tietosuoja-asetuksen 9 ja 10 artiklan salliman liikkumavaran mukaisella erityislainsäädännöllä ehdotetussa arkistointilaissa. Tällä ratkaisulla otetaan huomioon perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä esitetty vaatimus, jonka mukaan valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevan sääntelyn tulee olla riittävän täsmällistä ja tarkkarajaista (ks. PeVL 14/2018 vp, s. 5—6).

Valiokunta saamaansa selvitykseen viitaten ehdottaa, että pykälän 1 momentista poistetaan viittaus tietosuojalain 6 §:n 1 momenttiin ja että siihen lisätään säännös, jolla nimenomaisesti mahdollistetaan arkistointitarkoituksessa tapahtuvan tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa tarkoitettujen tietojen käsittely siten, että siinä sovelletaan tietosuojalain 6 §:n 2 momentin suojatoimia koskevaa säännöstä.

19 §. Henkilötietojen käsittely ja tietoturvallinen käyttöympäristö. Asiantuntijalausunnossa on kiinnitetty huomiota tarpeeseen selkeyttää pykälän sääntelyä. Vaikka pykälän 1 momentin säännöksellä poiketaan tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa säädetystä lähtökohtaisesta kiellosta käsitellä erityisiin henkilötietoryhmiin kuuluvia tietoja, mukaan lukien geneettiset tiedot, ehdotetun pykälän 2 momentissa geneettisten tietojen käsitteleminen on mahdollistettu. Pykälän 1 momentin tarkoituksena on perustaa erityisten henkilötietoryhmien käsittely suoraan tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan salliman liikkumavaran mukaiseen erityislainsäädäntöön, minkä vuoksi tietosuojalakiin viittaamisen säännöksessä ei ole katsottu olevan tarpeellista.

Valiokunta saadun selvityksen perusteella katsoo, että pykälässä tulee perustaa geneettisten tietojen käsitteleminen suoraan 9 artiklan 2 kohdan salliman liikkumavaran mukaiseen erityislainsäädäntöön eikä tietosuojalakiin viittaaminen säännöksessä ole tältä osin tarpeellista. Valiokunta viittaa edellä 11 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa tietosuoja-asetuksen 10 artiklaa koskevaan selostukseen ja toteaa, että pykälään on tarpeen lisätä säännös mainitussa artiklassa tarkoitettujen tietojen käsittelystä.

Edellä todetun perusteella valiokunta ehdottaa pykälän 1 ja 2 momenttien muuttamista siten, että 1 momentin viimeinen virke siirretään 2 momentin ensimmäiseksi virkkeeksi, 2 momentin ensimmäinen virke poistetaan ja 2 momenttiin lisätään toiseksi virkkeeksi säännös tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa tarkoitettujen tietojen käsittelystä.

22 §. Kansallisarkiston arviointitehtävä. Kansallisarkistolle pykälässä osoitettu arviointitoimivalta on kohdistettu viranomaiseen. Saatuun selvitykseen viitaten valiokunta toteaa, että osa pykälässä tarkoitetuista lainsäädännön velvoitteista on hyvinvointialueiden, hyvinvointiyhtymien, kuntien ja kuntayhtymien tiedonhallintayksiköllä. Sen vuoksi mainitun toimivallan on perusteltua kattaa myös tiedonhallintayksiköt.

Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momentin loppuun lisätään säännös, jonka mukaan Kansallisarkiston oikeus arvioida pykälässä mainittujen velvoitteiden noudattamista ulottuu myös tiedonhallintalain 4 §:n 1 momentin 5—8 kohdissa tarkoitettuihin tiedonhallintayksiköihin.

25 §. Voimaantulo. Valiokunta toteaa, että pykälässä ei ole mainintaa arkistolaitoksen määräysten ja päätösten voimaan jäämisestä, vaikka säännöskohtaisissa perusteluissa on viitattu sen seulontapäätöksiin (s. 81). Puutteen korjaamiseksi valiokunta ehdottaa pykälän 3 momenttia muutettavaksi siten, että siihen lisätään sana ”arkistolaitoksen”, jotta säännös kattaa myös arkistolaitoksen aikaisemmin antamat määräykset ja päätökset.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

> *Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 169/2025 vp sisältyvän 2. lakiehdotuksen.*

Valiokunnan mietintö SiVM 4/2026 vp

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 169/2025 vp sisältyvän 1. lakiehdotuksen. ***(Valiokunnan muutosehdotukset)***

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. ***(Valiokunnan lausumaehdotus)***

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Arkistointilaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään viranomaisten kulttuuriperintöön kuuluvien asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistoinnista.

Tämän lain soveltamisesta lainsäädäntö- ja hallitusvaltaa käyttäviin elimiin säädetään 5 §:ssä.

Tämän lain 3 luvussa säädetään Kansallisarkiston tehtävistä kulttuuriperinnön kannalta merkittävien yksityisten asiakirjojen säilymisen ja saatavuuden varmistamiseksi.

2 §

Arkistointi

Arkistointi käsittää asiakirjojen ja tietoaineistojen yleisen edun mukaisen arkistollisen arvon määrittämiseen sekä niiden turvalliseen tuleville sukupolville säilyttämiseen ja saatavuuden ja käytettävyyden varmistamiseen liittyvät toimenpiteet.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *asiakirjalla* viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999), jäljempänä *julkisuuslaki*, 5 §:n 1 momentissa tarkoitettua asiakirjaa;

2) *viranomaisen asiakirjalla* julkisuuslain 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua viranomaisen asiakirjaa;

3) *tietoaineistolla* julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019), jäljempänä *tiedonhallintalaki*, 2 §:n 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettua tietoaineistoa;

4) *yksityisellä arkistoaineistolla* muita kuin 2 kohdassa tarkoitettuja asiakirjoja ja tällaisia asiakirjoja sisältäviä kokonaisuuksia.

4 §

Viranomaiset

Viranomaisella tarkoitetaan tässä laissa julkisuuslain 4 §:n 1 momentissa tarkoitettuja viranomaisia. Mitä tässä laissa säädetään viranomaisesta, sovelletaan myös:

1) yliopistolaissa (558/2009) tarkoitettuihin yliopistoihin ja ammattikorkeakoululaissa (932/2014) tarkoitettuihin ammattikorkeakouluihin;

2) ortodoksiseen kirkkoon ja sen seurakuntiin ja luostareihin;

3) yksityisiin henkilöihin ja yhteisöihin sekä muihin kuin viranomaisena toimiviin julkisoikeudellisiin yhteisöihin siltä osin kuin ne käyttävät julkista valtaa.

Tätä lakia sovelletaan Ahvenanmaan maakunnassa toimiviin valtion viranomaisiin Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 30 §:n 17 kohdassa säädetyin rajoituksin.

Julkisuuslain 4 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettujen hyvinvointialueen ja hyvinvointiyhtymän viranomaisten sekä kunnallisten viranomaisten osalta tämän lain 11, 12 ja 14 §:ssä ja 15 §:n 2 momentissa viranomaiselle säädetyt oikeudet ja tehtävät kuuluvat tiedonhallintalain 4 §:n 1 momentin 5–8 kohdassa tarkoitetuille tiedonhallintayksiköille.

Evankelis-luterilaisen kirkon viranomaisten asiakirjojen arkistoinnista säädetään kirkkolaissa (652/2023).

Julkisuuslain 4 §:n 1 momentin 8 kohdassa tarkoitetun toimielimen toiminnan päätyttyä tässä laissa säädetyistä viranomaisen tehtävistä vastaa toimielimen asettamisesta päättänyt viranomainen.

5 §

Lain soveltaminen lainsäädäntö- tai hallitusvaltaa käyttävien elinten ja niiden yhteydessä toimivien viranomaisten toimintaan

Eduskuntaan ja sen virastoihin sovelletaan vain 7 §:n 1 momenttia, 8 §:ää, 11 §:n 1 ja 2 momenttia, 12 §:n 1 momenttia sekä 14 ja 21 §:ää.

Tasavallan presidentin asiakirjojen arkistoinnista säädetään tasavallan presidentin kansliasta annetussa laissa (100/2012).

Valtioneuvoston kanslia vastaa valtioneuvoston ja sen ministeriöiden asiakirjojen arkistoinnista. Hallituksen arkistoon tallennettavista asiakirjoista säädetään valtioneuvostosta annetussa laissa (175/2003).

Mitä 2 luvussa säädetään viranomaisen asiakirjasta, sovelletaan myös eduskunnalle sen tehtävien johdosta saapuneisiin ja sen toiminnan yhteydessä laadittuihin asiakirjoihin sekä valtioneuvostosta annetun lain 26 a §:n 1 momentissa tarkoitettuihin asiakirjoihin.

6 §

Kansallinen arkistotietovaranto

Kansallinen arkistotietovaranto on tietojärjestelmien avulla tai manuaalisesti käsiteltävä kokonaisuus, joka sisältää Kansallisarkiston hallussa ja määräysvallassa olevat arkistoidut asiakirjat ja tietoaineistot.

2 luku

Viranomaisten asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistointi

7 §

Arkistoinnin suunnittelu

~~Viranomaisen tulee osana arkistoinnin suunnittelua huolehtia siitä, että sen asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistollinen arvo arvioidaan.~~

Viranomaisen on suunniteltava asiakirjojensa ja tietoaineistojensa arkistointi osana tiedonhallintaa. Viranomaisen on muodostettava tietoaineistonsa siten, että niiden sisältämien asiakirjojen ja tietojen säilyvyys ja käytettävyys arkistointitarkoituksessa voidaan varmistaa.

Viranomaisen tulee osana arkistoinnin suunnittelua huolehtia siitä, että sen asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistollinen arvo arvioidaan.

Kansallisarkisto voi antaa tarkempia määräyksiä 1 momentissa säädettyjen velvoitteiden teknisistä toteuttamistavoista.

8 §

Arvonmääritys

Viranomaisen asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistollisen arvon määrittämisen (*arvonmääritys*) tulee perustua tutkimuksellisiin tarpeisiin. Arvonmäärityksen kohteena ovat kaikki viranomaisen asiakirjat ja tietoaineistot, mukaan lukien niiden sisältämät luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 (yleinen tietosuoja-asetus), jäljempänä *tietosuoja-asetus*, 9 ja 10 artiklassa tarkoitetut tiedot. Arkistoitavien aineistojen tulee muodostaa monipuolinen ja kattava kuva yhteiskunnasta.

Arvonmäärityksessä tulee erityisesti ottaa huomioon:

1) viranomaisen tehtävän yhteiskunnallinen merkittävyys;

2) viranomaisen toiminnan kohteiden merkittävyys, toiminnan vaikutukset sekä poikkeuksellisten ilmiöiden dokumentointi;

3) asiakirjojen ja tietoaineistojen merkitys viranomaisen toimintaprosessissa ottaen huomioon niiden sisältämien tietojen käyttö useamman viranomaisen päätöksenteossa;

4) tietojen ainutkertaisuus ja kattavuus;

5) tietojen erilaiset käyttömahdollisuudet ja niiden ennakoitavissa oleva kehitys.

Arvonmäärityksessä on arvioitava arkistointitarkoituksessa tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn liittyviä riskejä ja arkistoinnin oikeasuhtaisuutta.

9 §

Arkistoitavista asiakirjoista ja tietoaineistoista päättäminen

Kansallisarkisto päättää viranomaisen arkistoitavista asiakirjoista ja tietoaineistoista, jollei laissa erikseen toisin säädetä (*arkistointipäätös*). Kansallisarkiston päätös perustuu 8 §:n mukaiseen arvonmääritykseen. Jos arvonmäärityksen kohteena olevat asiakirjat ja tietoaineistot sisältävät tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 13 kohdassa tarkoitettuja geneettisiä tietoja, Kansallisarkiston tulee arvioida niiden tuleville sukupolville säilyttämiseen liittyviä riskejä.

Viranomaisen tulee panna asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistointia koskeva asia vireille, jos arkistoinnista ei ole päätetty tai päätös ei ole enää ajan tasalla. Viranomaisen tulee asian vireille saattamisen yhteydessä antaa riittävät kuvaukset ja tiedot sekä arvonmääritykseen perustuva esitys arkistoitavista asiakirjoista ja tietoaineistoista.

Kansallisarkisto voi panna asian vireille omasta aloitteestaan, jos:

1) viranomaisen arkistoitavista asiakirjoista ja tietoaineistoista ei ole päätetty tai päätös ei ole enää ajan tasalla eikä asiaa saateta vireille 2 momentin mukaisesti kohtuullisessa ajassa; tai

2) arkistointipäätöksen kohteena olevat asiakirjat ja tietoaineistot kuuluvat usean viranomaisen tiedonhallintalain 2 §:n 7 kohdassa tarkoitettuun yhteiseen tietovarantoon.

10 §

Yleinen arkistointipäätös

Kansallisarkisto voi päättää useiden viranomaisten asiakirjojen ja tietoaineistojen arkistoinnista yleisellä päätöksellä (*yleinen arkistointipäätös*). Yleisen arkistointipäätöksen edellytyksenä on, että se on tarpeen toimialakohtaisen tai viranomaisten talous-, henkilöstö- tai yleishallinnon asiakirjojen ja tietoaineistojen arvonmäärityksen yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.

Yleistä arkistointipäätöstä koskevan asian voi panna vireille toimivaltainen ministeriö tai viranomaisia laajasti edustava taho. Kansallisarkisto voi panna asian vireille omasta aloitteestaan, jos arkistoitavista asiakirjoista ja tietoaineistoista ei ole päätetty tai päätös ei ole enää ajan tasalla.

Yleiseen arkistointipäätökseen sovelletaan, mitä 9 §:n 1 momentissa säädetään. Kansallisarkiston on varmistettava, että osallisilla viranomaisilla on mahdollisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä asiakirjojen ja tietoaineistojen arvonmääritykseen vaikuttavista seikoista.

11 §

Arkistoitavia asiakirjoja ja tietoaineistoja koskevat tiedonhallinnan toimenpiteet

Viranomaisen on huolehdittava arkistoitavien asiakirjojen ja tietoaineistojen säilyttämisestä siten, että asiakirjat ja tietoaineistot sekä niihin kuuluvat metatiedot ovat käytettävissä, todistusvoimaisia ja ymmärrettäviä. Viranomaisen on ylläpidettävä arkistoituja asiakirjoja sellaisissa tietojärjestelmissä ja tiloissa, joissa asiakirjojen saatavuus ja turvallisuus voidaan varmistaa.

~~Sen lisäksi, mitä tietosuojalain (1050/2018) 6 §:n 1 momentissa säädetään, t~~Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 13 kohdassa tarkoitettuja geneettisiä tietoja sisältäviin arkistoitaviin asiakirjoihin ja tietoaineistoihin. Viranomainen voi käsitellä tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa tarkoitettuja henkilötietoja yleisen edun mukaisessa arkistointitarkoituksessa. Viranomaisen on tällaisessa käsittelytilanteessa toteutettava tietosuojalain (1050/2018) 6 §:n 2 momentissa tarkoitetut asianmukaiset ja erityiset toimenpiteet rekisteröidyn oikeuksien suojaamiseksi.

Kansallisarkisto voi antaa viranomaisille tarkempia määräyksiä 1 momentissa säädettyjen tehtävien teknisistä toteuttamistavoista sekä arkistoinnissa käytettävistä tiedostomuodoista ja tiloista.

12 §

Asiakirjojen sähköiseen muotoon muuttaminen

Viranomaisen arkistoitavat tai arkistoidut asiakirjat voidaan muuttaa sähköiseen muotoon. Viranomaisen on varmistettava asiakirjojen säilyminen sisällöltään muuttumattomina, eheinä ja luotettavina arkistoitavia tai arkistoituja asiakirjoja sähköiseen muotoon muutettaessa. Sähköiseen muotoon muutettavien asiakirjojen alkuperäinen muoto voidaan tuhota, ellei asiakirjan kulttuurihistoriallinen arvo tai oikeudellinen todistusvoima edellytä myös alkuperäisen muodon säilyttämistä.

Kansallisarkisto voi antaa viranomaisille tarkempia määräyksiä 1 momentissa säädetyistä asiakirjojen sähköiseen muotoon muuttamisen teknisistä menettelytavoista.

13 §

Valtion viranomaisten asiakirjojen siirtäminen kansalliseen arkistotietovarantoon

Julkisuuslain 4 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen viranomaisten sekä niiden asettamien mainitun momentin 8 kohdassa tarkoitettujen toimielinten on siirrettävä arkistoitavat asiakirjat ja tietoaineistot sähköisessä muodossa kansalliseen arkistotietovarantoon.

Edellä 1 momentissa tarkoitetusta siirtovelvollisuudesta tai sähköisestä muodosta voidaan poiketa välttämättömien turvallisuusluokiteltavien asiakirjojen käsittelyä koskevien vaatimusten tai muiden tietoturvallisuusvaatimusten vuoksi tai, jos se on tarpeen muun asiakirjan tai tietoaineiston luonteeseen liittyvän erityisen syyn vuoksi. Sähköiseen muotoon muutetut asiakirjat siirretään myös alkuperäisessä muodossa, jos niiden alkuperäiseen muotoon liittyy erityistä arvoa.

Kansallisarkisto päättää 1 momentissa tarkoitettua viranomaista tai toimielintä kuultuaan siirron ajankohdasta. Siirto voidaan toteuttaa tiedonhallintalain 21 §:ssä tarkoitetun säilytysajan kuluessa. Viranomainen tai toimielin vastaa asiakirjojen ja tietoaineistojen siirtokuntoon saattamisesta, siirron toteuttamisesta ja siitä aiheutuvista kustannuksista. Siirron voi toteuttaa yhteisestä tietovarannosta tai tietojärjestelmästä vastaava viranomainen.

Kansallisarkisto voi antaa tarkempia määräyksiä 3 momentissa säädettyjen asiakirjojen ja tietoaineistojen siirtokuntoon saattamisen ja siirron teknisistä toteuttamistavoista.

14 §

Muiden viranomaisten asiakirjojen siirtäminen kansalliseen arkistotietovarantoon

Muut kuin 13 §:ssä tarkoitetut viranomaiset ja toimielimet voivat siirtää arkistoitavat asiakirjat ja tietoaineistot sähköisessä muodossa kansalliseen arkistotietovarantoon. Siirto voidaan toteuttaa tiedonhallintalain 21 §:ssä tarkoitetun säilytysajan kuluessa. Kansalliseen arkistotietovarantoon voidaan siirtää kyseisten viranomaisten asiakirjoja muussa kuin sähköisessä muodossa, jos asiakirjan alkuperäisellä muodolla on erityistä arvoa.

Viranomainen ja Kansallisarkisto sopivat 1 momentissa tarkoitetun siirron toteuttamisesta ja ajankohdasta.

15 §

Arkistokopio tietoaineistosta

Kansallisarkistolla on oikeus saada 13 §:n 1 momentissa tarkoitetun viranomaisen ja toimielimen sähköisestä, sisällöltään muuttuvasta tietoaineistosta kopio tutkimuskäyttöä varten (*arkistokopio*) kansalliseen arkistotietovarantoon, jos tietoaineisto on arkistoitava. Arkistokopion siirtoon sovelletaan, mitä 13 §:n 3 momentissa säädetään.

Kansallisarkisto voi erillisen sopimuksen perusteella ottaa vastaan kansalliseen arkistotietovarantoon 1 momentissa tarkoitetun arkistokopion muun viranomaisen sähköisestä tietoaineistosta, jos tietoaineisto on arkistoitava.

3 luku

Yksityiset arkistoaineistot

16 §

Yksityisten arkistoaineistojen ottaminen kansalliseen arkistotietovarantoon

Kansallisarkisto voi sopimuksen perusteella ottaa kansalliseen arkistotietovarantoon yleisen edun vuoksi arkistoitavia yksityisiä arkistoaineistoja.

Kansalliseen arkistotietovarantoon otetun yksityisen arkistoaineiston käyttöä koskevat luovuttajan kanssa sovitut rajoitukset.

17 §

Yksityisten arkistoaineistojen turvaaminen

Jos yksityisen hallussa oleva kansallisen kulttuuriperinnön kannalta arvokas ja yleisen edun vuoksi arkistoitava yksityinen arkistoaineisto on ilmeisesti vaarassa tuhoutua, hävitä tai tulla myydyksi, Kansallisarkistolla on oikeus ottaa siitä jäljennös tai sähköinen tallenne taikka lunastaa se käypään hintaan.

Kansallisarkisto voi päättää, että 1 momentissa tarkoitetun jäljentämisen, tallentamisen tai lunastuksen kohteena oleva arkistoaineisto on välittömästi siirrettävä Kansallisarkistoon, kunnes kysymys jäljentämisestä, tallentamisesta tai lunastamisesta on lainvoimaisesti ratkaistu. Väliaikaisen säilytyksen aikana asiakirjoista ei saa antaa tietoja muille kuin niiden omistajalle.

Tässä pykälässä tarkoitettujen arkistoaineistojen maastaviennistä säädetään kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa laissa (933/2016).

4 luku

Kansallista arkistotietovarantoa koskevat säännökset

18 §

Tietojen antaminen kansalliseen arkistotietovarantoon siirretyistä viranomaisen asiakirjoista

Kansallisarkistolla on oikeus julkisuuslain 16 §:n 1 momentin estämättä antaa tieto kansalliseen arkistotietovarantoon siirretystä viranomaisen asiakirjasta sähköisesti. Kansallisarkisto voi periä arkistotietovarantoon sisältyvän sähköisen julkisen asiakirjan sähköisestä antamisesta maksuja mainitun lain 34 §:n 1 momentissa säädetystä poiketen.

Kansalliseen arkistotietovarantoon siirretyn viranomaisen asiakirjan saamista koskeva pyyntö on käsiteltävä viivytyksettä, ja tieto julkisesta asiakirjasta on annettava mahdollisimman pian, kuitenkin kuukauden kuluessa siitä, kun Kansallisarkisto on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön. Jos pyydettyjä asiakirjoja on paljon tai niihin sisältyy salassa pidettäviä osia tai jos muu niihin rinnastettava syy aiheuttaa sen, että asian käsittely ja ratkaisu vaativat erityistoimenpiteitä tai muutoin tavanomaista suuremman työmäärän, asia on ratkaistava ja tieto julkisesta asiakirjasta annettava kahden kuukauden kuluessa siitä, kun Kansallisarkisto on saanut asiakirjan saamista koskevan pyynnön.

19 §

Henkilötietojen käsittely ja tietoturvallinen käyttöympäristö

Kansallisen arkistotietovarannon rekisterinpitäjä on Kansallisarkisto. Kansallisarkisto käsittelee kansalliseen arkistotietovarantoon sisältyviä henkilötietoja yleisen edun mukaisessa arkistointitarkoituksessa. ~~Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta kansalliseen arkistotietovarantoon sisältyvien henkilötietojen käsittelyyn~~.

~~Sen lisäksi, mitä tietosuojalain 6 §:n 1 momentissa säädetään, tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 13 kohdassa tarkoitettuja geneettisiä tietoja sisältäviin kansalliseen arkistotietovarantoon sisältyviin asiakirjoihin ja tietoaineistoihin.~~ Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta kansalliseen arkistotietovarantoon sisältyvien henkilötietojen käsittelyyn. Viranomainen voi käsitellä tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa tarkoitettuja henkilötietoja yleisen edun mukaisessa arkistointitarkoituksessa. Kansallisarkiston on tällaisessa käsittelytilanteessa toteutettava tietosuojalain 6 §:n 2 momentissa tarkoitetut asianmukaiset ja erityiset toimenpiteet rekisteröidyn oikeuksien suojaamiseksi.

Kansallisarkisto voi ylläpitää tietoturvallista käyttöympäristöä tai hyödyntää toisen viranomaisen tietoturvallista käyttöympäristöä, jossa voidaan varmistaa kansalliseen arkistotietovarantoon kuuluvien sähköisten henkilötietoja tai salassa pidettäviä tietoja tai asiakirjoja sisältävien tietoaineistojen käsittely ja luovuttaminen tietoturvallisesti.

20 §

Katseluyhteyden avaaminen muulle kuin viranomaiselle

Kansallisarkisto voi avata tietoturvallisessa käyttöympäristössä katseluyhteyden kansalliseen arkistotietovarantoon kuuluvan sähköisen tietoaineiston henkilötietoja tai salassa pidettäviä tietoja sisältäviin asiakirjoihin ja muihin vastaaviin tietoihin, joihin katseluoikeuden saavalla on tiedonsaantioikeus ja oikeus käsitellä näitä tietoja.

Edellytyksenä katseluyhteyden avaamiselle on, että katseluyhteys on rajattu vain tiedonsaantioikeuden mukaisiin tietoihin ja avaaminen on oikeasuhtaista rekisteröidyn oikeuksiin nähden.

Katseluyhteyden avaamisesta viranomaiselle säädetään tiedonhallintalaissa.

5 luku

Erinäiset säännökset

21 §

Asiakirjojen säilyttäminen Kansallisarkistossa

Kansallisarkisto voi erillisen sopimuksen perusteella ottaa säilytettäväkseen 9 ja 10 §:ssä tarkoitettujen päätösten ja laissa erikseen säädetyn mukaisesti arkistoitavia asiakirjoja ja tietoaineistoja.

Kansallisarkisto voi sopimuksen perusteella ottaa säilytettäväkseen yksityisen hallussa olevia yleisen edun vuoksi arkistoitavia yksityisiä arkistoaineistoja.

22 §

Kansallisarkiston arviointitehtävä

Kansallisarkistolla on oikeus arvioida 7 ja 11–13 §:n ja sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain (13/2003) 21 §:n säännösten sekä niiden nojalla antamiensa määräysten noudattamista viranomaisissa ja tiedonhallintalain 4 §:n 1 momentin 5–8 kohdassa tarkoitetuissa tiedonhallintayksiköissä.

Jos Kansallisarkisto arviointitehtävää suorittaessaan havaitsee puutteita näiden lakien tai määräysten noudattamisessa, se voi kiinnittää viranomaisen huomiota lain ja lain nojalla annettujen määräysten mukaisten menettelyjen toteuttamiseen ja vaatimusten täyttämiseen.

23 §

Kansallisarkiston tiedonsaantioikeus

Kansallisarkistolla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaisilta maksutta 9, 10 ja 22 §:ssä säädettyjen tehtäviensä hoitamiseksi välttämättömät selvitykset sekä tarpeelliset tiedot arkistoitavia asiakirjoja ja tietoaineistoja koskevista tiedonhallinnan toimenpiteistä sekä tiedonhallintalain 5 §:n mukaisesta tiedonhallintamallista.

24 §

Muutoksenhaku

Tässä laissa tarkoitettuun päätökseen saa vaatia oikaisua. Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa (434/2003). Edellä 17 §:n 2 momentissa tarkoitettuun Kansallisarkiston väliaikaiseen päätökseen ei kuitenkaan saa vaatia oikaisua.

Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019).

25 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan arkistolaki (831/1994). Muualla laissa olevalla viittauksella arkistolakiin tarkoitetaan tämän lain tultua voimaan viittausta tähän lakiin.

Tämän lain voimaan tullessa voimassa olevat Kansallisarkiston, arkistolaitoksen ja valtionarkiston aikaisemman lainsäädännön nojalla antamat määräykset ja päätökset jäävät edelleen voimaan, kunnes Kansallisarkisto toisin määrää.

2.

Laki

julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 5 §:n 2 momentin 3 kohta ja 3 momentti, 10 §:n 2 momentti ja 21 § seuraavasti:

5 §

Tiedonhallintamalli ja muutosvaikutuksen arviointi

— —

Tiedonhallintamallin on sisällettävä vähintään tiedot:

— —

3) tietoaineiston arkistoinnista, arkistoinnin toteuttamisessa käytettävästä tietojärjestelmästä tai tilasta taikka tietoaineiston tuhoamisesta;

— —

Suunniteltaessa tiedonhallintamallin sisältöön vaikuttavia olennaisia hallinnollisia uudistuksia ja tietojärjestelmien käyttöönottoa tiedonhallintayksikössä on arvioitava näihin kohdistuvat muutokset ja niiden vaikutukset suhteessa tiedonhallinnan vastuisiin, 4 luvussa säädettyihin tietoturvallisuusvaatimuksiin ja -toimenpiteisiin, 5 luvussa säädettyihin tietoaineistojen muodostamista ja luovutustapaa koskeviin vaatimuksiin, 6 luvussa säädettyihin asianhallinnan ja palvelujen tiedonhallinnan vaatimuksiin sekä muualla laissa säädettyihin asiakirjojen julkisuuteen, salassapitoon, suojaan ja tiedonsaantioikeuksiin sekä arkistointiin. Tiedonhallintayksikön on tiedonhallinnan muutosten arvioinnissaan otettava huomioon tietovarantojen yhteentoimivuus sekä niiden hyödynnettävyys tietoaineistoja muodostettaessa ja käytettäessä. Arvioinnin perusteella tiedonhallintayksikön on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin tiedonhallintamallin muuttamiseksi ja muutosten toimeenpanemiseksi. Tietosuojaa koskevasta vaikutustenarvioinnista ja siihen liittyvästä ennakkokuulemisesta säädetään erikseen.

10 §

Julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunta

— —

Valtioneuvosto nimittää tiedonhallintalautakunnan neljäksi vuodeksi kerrallaan. Tiedonhallintalautakunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä jäseniä, joilla on asiantuntemus julkisen hallinnon tietoturvallisuudesta, tietojärjestelmien ja tietovarantojen yhteentoimivuudesta, tilastoinnista, tietoaineistojen tiedonhallinnasta ja arkistoinnista.

Tiedonhallintalautakunnan tarkemmasta kokoonpanosta, toiminnan järjestämisestä, päätöksentekomenettelystä ja jäsenten pätevyysvaatimuksista säädetään valtioneuvoston asetuksella.

— —

21 §

Tietoaineistojen säilytystarpeen määrittäminen

Jos tietoaineistojen tai asiakirjojen säilytysajasta ei ole säädetty laissa, viranomaisen on säilytysaikoja määrittäessään otettava huomioon:

1) tietoaineiston alkuperäisen käyttötarkoituksen mukainen tarpeellisuus viranomaisen toiminnassa;

2) luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön etujen, oikeuksien, velvollisuuksien ja oikeusturvan toteuttaminen ja todentaminen;

3) sopimuksen tai muun yksityisoikeudellisen oikeustoimen oikeusvaikutus;

4) vahingonkorvausoikeudelliset vanhentumisajat; ja

5) rikosoikeudelliset vanhentumisajat.

Säilytysajan päättymisen jälkeen tietoaineistot on arkistoitava tai tuhottava viipymättä tietoturvallisella tavalla.

_____

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tiedonhallintamallin sisältö on saatettava 5 §:n 2 momentin 3 kohdassa säädetyn mukaiseksi 18 kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta.

_____

Valiokunnan lausumaehdotus

1. *Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa aktiivisesti ehdotetun arkistointilainsäädännön käytännön toimivuutta sekä mantereella että Ahvenanmaalla ja ryhtyy tarvittaessa viipymättä lainsäädännön muuttamista koskeviin toimiin.*

Valiokunnan mietintö SiVM 4/2026 vp

Helsingissä 29.4.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Sandra Bergqvist r
jäsen Maaret Castrén kok
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk (osittain)
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Oskari Valtola kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Vastalause

Perustelut

Arkistolain päivittäminen nykypäivän tarpeisiin on tarpeellista ja kannatettavaa. Lainsäädännössä on kuitenkin huomioitava hallituksen esitystä tarkemmin historiantutkimuksen ja historian ja arkistoalan opiskelijoiden tarpeet sekä alueellisen kulttuuriperinnön merkitys.

Kansallisarkiston velvollisuus edistää tutkimusta

Kansallisarkisto on ilmoittanut merkittävistä muutoksista toimipaikkaverkostoonsa, mikä tarkoittaisi useiden toimipisteiden sulkemista eri puolilla Suomea. Muutoksia on perusteltu taloudellisilla syillä ja siirtymisellä digitaalisiin palveluihin. Toimipaikkaverkoston supistaminen voi vaikuttaa sekä tutkijoiden työskentelyedellytyksiin että opiskelijoiden mahdollisuuksiin saada käytännön kokemusta arkistoaineistojen hyödyntämisestä eri puolilla maata. Lisäksi arkistoverkoston alueellinen heikentyminen voi vaikuttaa alueellisen kulttuuriperinnön säilymiseen, asiantuntemukseen ja saavutettavuuteen.

Historiantutkimus perustuu usein fyysisten arkistoaineistojen laajaan ja kontekstuaaliseen käyttöön, eikä kaikkia aineistoja ole digitoitu tai mahdollista käyttää tarkoituksenmukaisesti etänä. Vaikka materiaaleja on digitoitu pitkin 2000-lukua, Kansallisarkiston aineistoista on tällä hetkellä digitoitu alle kymmenen prosenttia. Tutkijat joutuvat käytännössä vielä pitkään tilaamaan aineistoja, joita ei ole vielä digitoitu, tai vaihtoehtoisesti tutkimus alkaa rajautua vain digitoituihin aineistoihin.

Lisäksi tutkija ei voi läheskään kaikissa tapauksissa tietää etukäteen, missä tutkimukselle olennaiset lähteet sijaitsevat, joten niiden tarkka kohdentaminen ja tilaaminen digitaalisena on mahdotonta. Joskus tutkija voi joutua käydä läpi valtavat määrät arkistokansioita ennen kuin tutkimusta eteenpäin vievät lähteet löytyvät. Historiantutkija käykin yleensä läpi kymmeniä tai satoja arkistoyksiköitä tutkimustaan varten, ja toimipisteessä tutkija voi käydä läpi kymmeniä arkistoyksiköitä yhden päivän aikana.

Osa tutkijoista käy monessa eri arkistossa ennen kuin kaikki tarvittavat lähteet ovat koossa, eikä tätä työtä voi korvata digitaalisilla lähteillä ilman merkittäviä viivästyksiä ja muita käytännön vaikeuksia. Lisäksi tutkimushankkeilla ja niiden rahoituksilla on omat aikataulunsa, joita voi olla mahdoton sovittaa yhteen aineistojen digitoinnin kanssa.

Digitaalinen toimittamisen malli siis on hidas eikä vastaa historian ja arkistoalan tutkimuksen ja opetuksen tarpeita. Vaikka digitointi voi parantaa saavutettavuutta tietyiltä osin, se ei korvaa fyysisten aineistojen käyttöä eikä vastaa kaikilta osin tutkimuksen tarpeisiin.

Arkistoverkoston leikkaukset vaikuttavat myös historian ja arkistoalan opiskelijoihin, jos opiskelijoilla ei ole mahdollisuutta tutustua alkuperäisaineistoon. Tämä heikentää opiskelijoiden mahdollisuuksia oppia lähdekritiikkiä ja erottaa luotettava tietoa epäluotettavasta. Tilanne on huolestuttava, sillä lähdekritiikin merkitys vain korostuu tekoälyn aikakaudella. Varsinkaan

opiskelijoilla ei voi olla laajoista arkistoista vielä sellaista asiantuntemusta, että he osaisivat käyttää arkistoja tarkoituksenmukaisesti etänä.

Kansallisiin arkistoaineistoihin perustuvat opinnäytetyöt ja tutkimukset, niiden aikataulutus tai rahoitus voivat viivästyä ja vaikeutua huomattavasti. Historian opiskelijat etenkin Oulussa, Joensuussa ja Jyväskylässä joutuvat huonompaan asemaan. Kysymys on laajasti koulutus- ja tiedepolitiikasta sekä alueellisesta tasa-arvosta.

Hallituksen esityksen 18 §:ään sisältyvät palvelujen maksullisuus ja tiedon antamista koskevat säädökset. Pykälän 1 momentin mukaan Kansallisarkisto voi periä arkistotietovarantoon sisältyvän sähköisen julkisen asiakirjan sähköisestä antamisesta maksuja julkisuuslain 34 §:n 1 momentista poiketen.

Maksujen periminen voi tuottaa vaikeuksia ennen kaikkea opiskelijoille, joilla ei ole yleensä apurahoja maksujen kattamiseen, mutta maksujen periminen voi aiheuttaa merkittäviä esteitä myös tutkijoille. Digitoinnin kustannukset kaadetaan siis opiskelijoille, tutkijoille, yliopistoille ja erilaisille tutkimuksen rahoittajatahoille.

Tilanne johtaa pahimmillaan siihen, että opinnäytetöitä ja väitöskirjoja tehdään vain aiheista, joiden lähteet ovat helpoimmin ja edullisimmin saatavilla. Samalla hukataan mahdollisuuksia kokonaan uudenlaisen tutkimuksen tekemiseen sekä heikennetään kansallista muistia, joka toimii etenkin kriisiaikoina kansakuntaa yhdessä pitävänä voimana.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

> *että lakiehdotukset hyväksytään muutoin valiokunnan mietinnön mukaisina paitsi 1. lakiehdotuksen 2 ja 18 § muutettuina* ***(Vastalauseen muutosehdotukset)*** *ja*
>
> *että hyväksytään kaksi lausumaa****(Vastalauseen lausumaehdotukset)****.*

Vastalauseen muutosehdotukset

2 §

Arkistointi

(1 mom. kuten SiVM)

Arkistotoimen tehtävänä on varmistaa asiakirjojen käytettävyys ja säilyminen, huolehtia asiakirjoihin liittyvästä tietopalvelusta, määritellä asiakirjojen säilytysarvo ja hävittää tarpeeton aineisto. (Uusi)

Arkistotointa on hoidettava siten, että se tukee arkistonmuodostajan tehtävien suorittamista sekä yksityisten ja yhteisöjen oikeutta saada tietoja julkisista asiakirjoista, että yksityisten ja yhteisöjen oikeusturva samoin kuin tietosuoja on otettu asianmukaisesti huomioon ja että

yksityisten ja yhteisöjen oikeusturvaan liittyvien asiakirjojen saatavuus on varmistettu sekä että asiakirjat palvelevat tutkimuksen tiedon lähteinä. (Uusi)

18 §

Tietojen antaminen kansalliseen arkistotietovarantoon siirretyistä viranomaisen asiakirjoista

Kansallisarkistolla on oikeus julkisuuslain 16 §:n 1 momentin estämättä antaa tieto kansalliseen arkistotietovarantoon siirretystä viranomaisen asiakirjasta sähköisesti. ~~Kansallisarkisto voi periä arkistotietovarantoon sisältyvän sähköisen julkisen asiakirjan sähköisestä antamisesta maksuja mainitun lain 34 §:n 1 momentissa säädetystä poiketen.~~
(2 mom. kuten SiVM)

Vastalauseen lausumaehdotukset

1. Eduskunta edellyttää, että arkistolähteiden alueellisesta saavutettavuudesta tutkimuksen tarpeisiin ja alueellisen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi huolehditaan.

2. Eduskunta edellyttää, että historian ja arkistoalan opiskelijoilla säilyvät yhdenvertaiset mahdollisuudet opintoihin ja aineistojen käyttöön korkeakouluissa eri puolilla Suomea.

Helsingissä 29.4.2026

Pia Lohikoski vas
Eeva-Johanna Eloranta sd
Tuula Haatainen sd
Pia Hiltunen sd
Mari Holopainen vihr